N°. 35. Donderdag 13 November 1902. 2de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling* . f 2.00
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 3.00
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.10
Men abonneert zich voor minstens zes maanden ingaande op den dag der eerste toezending f 1.–

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

REDACTIE: De 4de Commissie, aan welke de verspreiding van populaire kennis omtrent Oost- en West-Indië is opgedragen.
Mededeelingen of Ingezonden Stukken moeten worden geadresseerd „aan de Redactie”, en gezonden aan den Heer G. E. V. L. VAN ZUYLEN, *Voorzitter der Redactiecommissie*, **7a Heerengracht**, of den *Secretaris*, Mr. G. VAN SLOOTEN Azn., **43 Conradkade**, beiden Den Haag.
Voor de Administratie en Advertentiën wende men zich tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG” **Haagpoort 4**, Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:

Het verspreiden van populaire kennis [illegible] onze Indiën onder gansch het volk [illegible] leren der welvaart in die gewes- [illegible] oende en ook door het verlee- [illegible] rlinge hulp, ware belangstelling [illegible] veeken tusschen Nederland hier [illegible]

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.– 's jaars, (voor het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice).

De ondergeteekende ....

wonende te .... *wenscht*

donateur-trice / *lid* *te worden der Vereeniging* „Oost en West” *tegen een jaarlijksche contributie van* f ....

.... den 190

Handteekening:

Straat of gracht:

Inhoud van dit nummer.

Voor den noodlijdenden Javaan.

Restant in kas op 6 Nov.	f 109.33
Van E. v. D. te Amsterdam via den heer Otto Knaap	„ 10.00
Mevr. B. jaarlijks	„ 12.–
Totaal:	f 131.33

Mededeelingen.

I. Van de Afdeeling 's Gravenhage:

De Commissie voor opvoeding en onderwijs der afdeeling „'s-Gravenhage” maakt bekend, dat aanvragen om inlichtingen aangaande plaatsing op school, en huisvesting van kinderen te 's-Gravenhage moeten worden gericht aan: Mevrouw M. TEN BOSCH–BOSSCHER, van Merlenstraat 81, Den Haag, die ook bijna dagelijks in de morgen- en middaguren te spreken is in het gebouw Heerengracht 4.

Bevordering van de industriëele welvaart der inlandsche bevolking in Ned. Oost-Indië.

In een onlangs in „Het Vaderland” verschenen artikel werd opgewekt tot voortdurenden bijstand aan de noodlijdende bevolking in onze Oost-Indische bezittingen, en daarbij in herinnering gebracht, het schoone en ware gezegde van Multatuli in zijn: „Wijs mij de plaats waar ik gezaaid heb,” dat Indië voor Nederland alleen kan behouden blijven, door rechtvaardigheid en menschlievendheid.

Ik voeg daarbij, door steeds meerdere bekendheid en belangstelling in het lot der inlandsche bevolking in onze schoone Oost-Indische bezittingen. Onbekend maakt onbemind, zegt het spreekwoord.

Nu is het betrachten van rechtvaardigheid uitsluitend de taak van Opperbestuur en Regeering, mitsgaders van hare ambtenaren.

Maar menschlievendheid, en het bewijzen daarvan is wel degelijk niet alleen het recht, maar zelfs de plicht van allen die het wel meenen met onzen O. I. Archipel.

En, het opwekken tot die menschlievendheid, het verspreiden van populaire kennis omtrent omtrent onze Indiën, en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende, en ook door het verleenen van onderlinge hulp ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds, is nu juist het hoofddoel der Vereeniging *Oost en West*; ook, blijkens vermelding van dat edele programma in haar Koloniaal Weekblad.

Dat doel nu tracht die Vereeniging op loffelijke wijze te bereiken, niet alleen door het uitgeven en verspreiden van dat weekblad, maar ook door het voor de leden beschikbaar stellen van een leeszaal, door het doen houden van voordrachten over onze Indische bezittingen, zooals laatstelijk nog door den heer Gunning en den heer van Kol, het doen houden van collecten, het arrangeeren van tentoonstellingen etc. etc.

Voorzeker hebben, zoo niet alle, dan toch wel de meeste lezers van dit weekblad een bezoek gebracht aan de, voor weinig tijds in de Gothische Zaal alhier, door „Oost en West” 4e groep, gehouden tentoonstelling van vlechtwerk uit Ned. Oost-Indië.

Een ieder zal met mij hebben hulde gebracht aan de Commissie, die met betrekkelijk weinig hulpmiddelen, een zóó welgeslaagd geheel heeft weten bijeen te brengen, en getuigt dit ongetwijfeld van den ijver en de toewijding dergenen, die zich met die moeitevolle taak wel hebben willen belasten.

Ditmaal was het in hoofdzaak een tentoonstelling van vlechtwerk, en zag men dan ook daarvan, in manden, matten, etc etc in de meest verschillende vormen producten tentoongesteld.

Alleen een voornaam artikel was er tot ons leedwezen, nagenoeg in het geheel niet vertegenwoordigd en wel: het vlechtwerk van stroohoeden.

Dáárvan was, hebben wij wel, maar één enkel, en dan nog heel weinig aanzienlijk exemplaar tentoongesteld: terwijl toch die hoedenfabricatie, uitsluitend het werk van inlanders, en wel van Bantammers een voornaam artikel vormt van uitvoer. niet naar Nederland, maar meest naar Frankrijk, en tot groot geldelijk voordeel strekt, niet grootendeels van de arme Bantamsche bevolking, maar wel van den ondernemenden Directeur den Heer *L. Petitjean*, een Franschman, zooals trouwens zijn naam reeds aanduidt.

Die Monsieur Petit-Jan heeft reeds sedert jaren te Tanggerang, in de Residentie Bantam, (*) een buitengewoon welgeslaagde stroohoeden-fabriek in het leven geroepen, waaruit jaarlijks groote hoeveelheden, in allerlei formaat en kwaliteit worden geëxporteerd, meest naar Frankrijk, waar die hoeden zeer gewild zijn.

Op de in 1893 te Batavia (Tjikirni) gehouden Tentoonstelling kon men met verbazing en bewondering de inlanders die zéér fraaie en zeer soupele — bijna op Manilla kwaliteit gelijkende — hoeden zien vlechten, van heel fijn stroo; en stond men verbaasd over de bizondere bedrevenheid en handigheid der vlechters en vlechtsters.

Wanneer nu, door bemiddeling van „Oost en West, hetzij in Bantam, als die streek er zich meer bizonder toe eigent, — wat ik niet kan beoordeelen, — of op eene andere plaats, eene soortgelijke inrichting werd in het leven geroepen, geheel coöperatief, niet grootendeels ten voordeele van, en bestuurd door een Europeaan, maar wel geheel ten voordeele van, en ook bestuurd door een directie van inlanders, desnoods onder geheel belangelooze Europeesche contrôle, en die fraaie hoeden werden dan ook geëxporteerd naar — en benut in Nederland, dan zou Moederland en Kolonie daar wel bij varen.

De tijden toch dat geen Nederlander in het openbaar zou durven verschijnen zonder hoogen druk cylinder, alias kachelpijp, zijn al lang voorbij. Les idées marchent. Tegenwoordig is dat onpractisch hoofddeksel in den gewonen dagelijkschen omgang al grootendeels verdrongen, door den vilten hoed bij kouder, — en den stroohoed bij warmer temperatuur.

De fijne, élegante en sterke Bantammer stroohoeden zouden dan ook niet alleen in Frankrijk, maar ook in Nederland, veel aftrek vinden.

Over het algemeen wordt in Nederland nog weinig, of in 't geheel geen gebruik gemaakt van voorwerpen van Indische industrie.

Producten, ja! die worden met heele scheepsladingen uit Indië naar Nederland geëxporteerd. Suiker en koffie hebben aan Holland en aan Hollandsche industriëelen schatten opgebracht, alhoewel nu de koffie erg in verval, en de tijd der z. g. Suiker-Lords ook al behoort tot de schoone dagen der Aranjuez. Ook thee, kina, gom-damar, rottan, peper, etc. zijn nog heel loonende produkten.

Maar industriëele voorwerpen uit Indië te exporteeren, dáár wordt nog weinig of in het geheel niet aan gedacht.

(*) De schrijver bedoelt ongetwijfeld *Tanggeran* in het westen der Res. Batavia. Corr.

En toch ligt, naar mijne overtuiging, ook hier nog een groot veld ter ontginning.

Eerstens de vermelde, bepaald voorname *Stroohoeden-industrie*. Dan de meubelfabricatie, het filigraan zilverwerk van Sumatra, de gebatikte geweven produkten, de met nagelen en vogelveeren kunstig gemaakte voorwerpen uit de Molukken, etc. etc.; al die artikelen zouden met voordeel hier in Nederland te benutten zijn.

Een ieder die uit Java repatriëert, en zich dan hier moet inrichten, staat verbaasd over den hoogen prijs, en de veelal weinig sierlijke modellen van de Hollandsche houten, z.g. eikenhouten meubelen, voornamelijk van de ledikanten, tafels, stoelen, kasten, etc.; en is het haast onverklaarbaar, dat men in het dan toch in alle andere opzichten duurder Indië, van uitstekend en duurzaam djatiehout, heel sierlijk vervaardigde, dusdanige meubelen tot oneindig minder prijs kan bekomen. De tegenwoordige meubelmakers b. v. te Batavia, vervaardigen wonderbaarlijk fraai gebeeldhouwde meubelen, naar elk aan te geven model.

Vele repatriëerenden nemen dan ook dusdanige djatiehouten meubelen mede naar Nederland; en reeds vele malen las men in de Indische dagbladen advertentiën, met opwekking tot navolging. De transportkosten daarvan, nu meest per stoomer, zouden nog aanzienlijk minder kunnen worden; alle meubelen uiteengenomen, en dan per zeilschip vervoerd. Nu is het waar dat die tak van industrie nog uitsluitend in handen is van Chineezen. Maar er is wel geen beletsel om ook de Maleiers en Javanen daarin te oefenen; b. v. op de reeds bestaande Ambachtsscholen. Reeds thans heeft men te Batavia en Weltevreden heel handige inlandsche schoen- en kleermakers. Ook het blikslagersvak wordt niet meer alleen door Chineezen beoefend, evenmin als het kuipersvak.

Op het topographische bureau te Weltevreden waren er in mijn tijd inlanders. die zoo prachtig fijn en zuiver kaarten met tranches teekenden dat men er versteld van stond. Aan de school voor geneeskundigen te Weltevreden worden jaarlijks, met uitstekenden uitslag, tal van inlanders gevormd tot Doktor-Djawa. Bij den Post en Telegraaf, zoomede bij den Spoorwegdienst zijn, met goeden uitslag, reeds vele inlanders werkzaam, niet alleen in meer nederige betrekkingen van facteur, stoker, etc., maar ook als machinist, telegrafist, ja enkelen zijn op kleine plaatsen Chef de Station.

Waarom zouden dan de inlanders ook niet even goed het meubelvak kunnen leeren als de, meestal in andere opzichten heel domme Sinke's?

Wanneer dan ook eenige intelligente en ambitieuse inlanders werden opgeleid in dat meubelvak en aan een dan door hen in te richten meubelfabriek, van hier uit bestellingen werden gedaan, na behoorlijk dáár gecontroleerde aflevering, dan zoude ook daardoor èn Moederland èn Kolonie bepaald zeer worden gebaat.

De loonen der Europeesche werklieden toch zijn te hoog, om op den duur met inlandsche werklieden te kunnen concurreeren. En dat onze Oost-Indische bezitting, behalve het algemeen bekende en hoog geroemde djatihout, nog heel veel andere prachtige houtsoorten heeft, die, desgewild tot

FEUILLETON.

RESIGNATIE.

Bijdrage, op verzoek der Redactie-Commissie,

DOOR

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Slot.)

IV.

De schemering, de páár minuten tusschen schel licht en diepe duisternis, was over de stad .... De zon ging onder in haar wonder tropenschoon, van goud en rood flitsen.

Wijd lag de rivier, tusschen den donkeren angst-wekkend-geheimzinnigen boschoever en „de Waterkant.”

Door de palmen suisde het; — ; een stil flauw zingen van even maar toppen bewegen ....

. . . .

Ze kwam van Combé, ging de tamarindelaan door ....

En, uit het Gouvernementshuis, schel-verlicht, de adjudant-onderofficieren in de vóórgalerij op hun post, van tusschen de bloempotten uit die den opgang sierden, zag ze „hem” komen, en nog een paar intiemen van de Gouverneursvrouw — en er waren dames onder.... en een witgekleed héél mooi creooltje, met van die geheimzinnige prachtoogen, die géén Europeaan bezit.., ging naast hem, heupwiegend met creoolsche bevalligheid van 't slanke lichaam, 'n groot passie-verlangen in haar fluweelen blik ....

Toen wist ze, begréép ze ....

Wáárom hij nooit gekomen was, ... nooit ....

Ze had er God wèl dagelijks voor gedankt, omdat ze er in zag een leiding van God, een hulp van God, die haar den strijd niet wou verzwaren ....

Maar toch — heel in een hoekje van haar hart, had ze zóó gehóópt, gehóópt dat hij niet kwam, omdat hij zoo nobel voelde, zoo sterk was om harentwil ....; omdat hij, hoe groot ook zijn verlangen zijn begeeren was naar háár, niet wilde werpen een schaduw ook maar van „zonde” op háár leven ....

Nu wist ze dat 't al een vergissing was....

Eén droeve vergissing ....

Hij ging haar voorbij, rakelings onder 't schelle licht dóór van 't Gouvernement ....; en hij herkende haar nieteens —, nam niet eens zijn hoed af....

„Dat's een Europeesche —, wie?” — hoorde ze één van de dames, een pasgekomen vrouwtje vragen. — En de creoolsche lichtte in .... „'N Hernhutter-zuster.... van de Hernhutter-Gemeente! Kent U *die* nog niet ....”.

Ze zagen haar aan —, gingen voorbij ...., „hij” ook wist niet meer ....; hij praatte opnieuw, druk ...., met die andere ....

V.

Ze ijlde voort —, ijlde ...., met den gevleugelden tred van omhóóg-dragend reuzengeloof ....

„God ...., haar God .... had haar de oogen geopend! — God had haar gezonden naar die arme melaatsche vrouw op Combé, om dat oude linnen te brengen! .... Want, had niet „zuster Schmitt” zullen gaan —, en was die niet verhinderd door een plotselingen koortsaanval! .... Maar nu wist ze het wáárom God die harde koorts zoo opeens had toegezonden ....; waarom *zij* had moeten gaan dien langen weg naar 't kleine „landje” van de melaatsche vrouw ..; — nu wist ze het waarom zij bij uitzondering gegaan was dóór de Tamarindelaan, getrokken, als een mug door de kaars, door 't felstralende ramenlicht van 't Gouvernement ....

Zij was slecht geweest — slecht ...., en God had haar „redding” gezonden.

En, in vrome resignatie, vouwde zij haar handen, en bad, voor *zijn* liefde — *zijn* geluk — *zijn* toekomst ....

Zij kwam zich nu eerst waardig voor tot God-dienen —, nu ze alles verloren had op aarde....

VII.

Broeder Müller werd naar Coronie gezonden. Zijn vrouw had 't wèl noodig verandering van lucht te krijgen, vond de „Vorsteher”..... Ze moest buiten opknappen .... in koeler klimaat! ....

Dáár bracht ze haar eerste kindje ter wereld ....

Dáár, zes jaren later, gaf ze hem, dat afgodisch-beminde kindje, zijn afscheidskus, omdat vader met hem naar „de stad” zou gaan, hem brengen zou naar de mailboot voor Holland.

Géén tranen. — Géén zuchten .... De regel eischt het. Er wordt zelfs niet gekláágd. — Zwijgend had ze 't kleine uitzet in orde gebracht. ...., zwijgend haar leed gedragen ....

Zelfs haar man begreep *dat* niet. Van zijn eerste vrouw had hij er al vier, in Hernhut en in Niesky. Ze schreven trouw, plichtmatige, stijve brieven, van kinderen, die zich hun vader niet meer herinneren. Ze hadden oók portretten gezonden. — En hij, de vader, had zich verbaasd, als gold het vreemden: „Zagen ze er dus zóó uit?” —

— Neen, voor Broeder Müller was 't reeds een wreedgewone ervaring, dat afstaan-moeten van wéér een kind, aan God, — dóór de zending! ....

— Voor háár niet! — *Zij* gaf een stukje van haar leven. .... 't Bloedde héén —, *in* haar kinderen ....

Want, drie nog daarná, kustte ze, op dezelfde geresigneerde wijze, 't ééuwig vaarwel op 't zesjarig-kindergezichtje ..

Drie, allen één jaar maar verschillend, gingen ...., als de oudste gegaan was, ... naar Hernhutter opvoedings-scholen .... nieuw zaad om op te schieten, en dan gemaaid te worden, in de zending-arbeidsvelden ....

Weerzien! ...., Zeker; er *is* weerzien! Na zóó en zóó vele jaren harde plichtsbetrachting, breekt aan de dag der ruste, voor den Broeder en de Zuster, die hun taak volbracht hebben. Dan gaan ze naar 't lieve, nooit-vergeten, Duitsche Vaderland; naar Hernhut, naar Gnadenfrei, naar Niesky ....

Dan rusten ze uit van hun werken ....

Maar de jaren zijn véle, vèle vóór de taak „volbracht” is .... En tropenjaren zijn vééleischende jaren, voor hen die arbeiden ...., óók in de hitte des daags arbeiden ...

Daarom rusten de méésten eerst uit, ... in de ééuwige rust, ... wachtend in verre streken de Opstanding, waar geen dood en geen scheiding en geen vaarwel meer zijn zal ....

VIII.

Eénmaal nog zag ze „hem” weer. 't Was twéé jaar ruim vóór ze zou repatrieeren.

Hij had in dien langen tijd al reeds een tweejarig verlof doorgebracht in den Haag, en, in een prettig terugzien van oude vrienden, veel genoten, met zijn mooi creoolsch vrouwtje en zijn mooie kleine-meisjes, die op de moeder leken....

„Net fantazietjes” .... zeiden de Haagsche dametjes die

het vervaardigen van luxe meubelen zouden kunnen worden benut, daarvan heeft voormelde Tentoonstelling te Batavia in 1893, ook een uitstekend bewijs geleverd. Men vond daar o. a. veel prachtige monsters van veel verschillende houtsoorten; bijeengebracht, als ik mij niet vergis onder de gewaardeerde medewerking en het toezicht van den thans hier vertoevendende oud-Hoofd-Inspecteur van het Boschwezen in Ned.-Indië den heer Buurman van Vreeden.

Men zietdat er tot vermeerdering der industriëele welvaart in Ned. Oost-Indië, nog heel veel te verrichten is.

Men vindt zelfs hier in den Haag, waar dan toch zooveel uit Indië herkomstige familiën wonen, nog maar bij uitzondering Indische djatihouten meubelen, gebatikte geweven goederen tot sieraad, enz.

Ook hier weder geldt: Onbekend maakt onbemind.

Wellicht zoude het meerder gebruik van die artikelen van Indische industrie, b. v. stroohoeden, meubelen, gebatikte goederen etc. etc. kunnen worden bevorderd, door hier op te richten een permanente tentoonstelling; of, als dit te kostbaar is, een eenvoudige modellen en monsterverzameling, met vermelding van de prijzen, waarvoor die artikelen uit Indië hier in den Haag kunnen worden geleverd, en waar dus iedere belangstellende zou kunnen uitkiezen wat hem het beste convenieert.

WEEKOVERZICHT.

Deze week is in Engeland een mededeeling van de regeering aan het parlement, zoogenaamd „blauwboek" verschenen bevattende de verslagen van de koloniale conferenties, indertijd bij gelegenheid van de kroning van Eduard VII te Londen gehouden. Daaruit blijkt dat de verhouding tusschen het moederland en de koloniën, die zelfbestuur hebben, toch niet van zóó idealen aard zijn, dat die koloniën veel voelen voor een nauwere financiëele aaneensluiting, die door de Engelsche regeering zoo gaarne zou worden gezien. In geen geval wenschen die koloniën in de kosten van de rijksverdediging direct bij te dragen; vooral Australië en Canada waren daar sterk tegen gekant. Deze landen zien blijkbaar geen voordeel in de verdere uitbreiding van de Engelsche heerschappij, en geen belang in de uitkomsten van het politiek gekonkel in Europa met den daaraan annexen gewapenden vrede. Australië en Canada zeggen zelf voor hun eigen verdediging te zullen zorgen en men weet, dat de eerste kolonie reeds aan het bouwen van een vrij sterke vloot is begonnen. Ook een tolverbond ontmoette algemeene tegenstand. Duidelijk bleken de koloniën in te zien dat het voordeel van zulk een regeling geheel zou blijven aan Engeland, daar toch de invoeren over en weer volstrekt niet gelijk en gelijkwaardig zijn.

De toestand zal dus over het algemeen blijven zooals hij vóór die conferentie was. Men kan echter aannemen, dat op den duur de Engelsche regeering het particularisme van de zelfbesturende koloniën wel zal weten te overwinnen en de rijkseenheid te stichten. Daartoe zal niet alleen medewerken de slimme staatkunde van den Minister van koloniën, maar zeker niet minder de algemeene vooruitgang der denkbeelden en de toenemende gemakkelijkheid van verkeer met de koloniën. De machinekamers van de mailbooten en de seintoestellen in de telegraafkantoren zijn hoogstgewichtige factoren van koloniale politiek, die wel eens te veel over het hoofd worden gezien.

Als een merkwaardig kenteeken van de publieke opinie in het buitenland omtrent onze koloniale politiek kan dienen een bericht dat dezer dagen door een onzer bladen uit een Amerikaansche courant werd overgenomen. In dat stuk wordt als een feit vermeld, dat niet alleen de inlanders, maar ook de blanken op Java en Madura zoo door en door ontevreden zijn met hun lot, dat zij vast besloten hebben zich van de heerschappij van Nederland vrij te maken. Mocht Nederland het nu in de Oost niet afkunnen, dan zou Keizer Wilhelm wel geneigd zijn de Duitsche vloot en zijn koloniaal leger ter beschikking te stellen, natuurlijk op voorwaarde, dat Nederland en zijn Kolonies deel uit zouden maken van de federatie, waarvan de Duitsche Keizer het hoofd is. Maar de Moslems in Nederlandsch-Indië zouden geen lust hebben den eenen christelijken heerscher voor een anderen te ruilen en de blanken zouden begrijpen, dat zij onder Duitschland nog slechter af zouden zijn dan onder Nederland. Derhalve komt de schrijver tot de conclusie, dat Nederlandsch-Indië, evenals Cuba, home rule noodig heeft en dat het daarom uitziet naar de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, welk rijk, in de Philippijnen vlak in de nabijheid zijnde, een zeker belang heeft in de toekomst van de overblijfselen van het oude Javaansche rijk.

In verband met de reis van den Duitschen Keizer doken allerlei geruchten van europeesch en koloniaal politieken aard op. Het is merkwaardig, dat men over 't algemeen den Keizer niet met zooveel ingenomenheid begroet als vroeger en duidelijk laat uitkomen, dat men over de vlootaanbouw van Duitschland allesbehalve is gesticht. Intusschen ziet men eenheid van belangen in de quaestie van de Delagoabaai en vermoedelijk zal bij, of na het bezoek, deze zaak wel definitief worden geregeld. Voor Portugal interesseert zich natuurlijk niemand en In Engeland zal men wel onderhandelen sur lui-mais sans lui.

Het plan van verdeeling der Portugeesche bezitting wordt onderwijl reeds tot in finessen meegedeeld, waarbij nog wordt vermeld, dat dit plan reeds vóór verscheidene jaren tusschen Engeland en Duitschland is vastgesteld.

Men verneemt allerlei berichten omtrent twisten tusschen Engeland en Turkije betreffende het wederzijdsche grondgebied aan de Roode zee. Wie het plezier heeft gehad eenige malen over deze zalige wateren te varen en de geblakerde en verbrande kusten te aanschouwen, waar plant, dier of mensch het niet kunnen uithouden en alle leven bijna onmogelijk is, zal zich wel niet kunnen begrijpen, hoe men in allen ernst, het bezit van dien grond kan begeeren en zich daarvoor aan de kusten der Roode zee nog warmer maken dan men van nature al is. Dit alles staat echter in verband met een geheele complicatie van geschillen en onlusten in die streken, van welke moeilijkhedenen die met de Somali's, het meest op den voorgrond zijn getreden. De Engelschen trachten daarin ook de Italianen te betrekken, die tot hun ongeluk zich indertijd lieten verleiden, om op dit ongunstigste plekje van den aardbodem aan koloniale gelukzoekerij te gaan doen. En inderdaad heeft men zich in Italië laten overhalen om met eenige oorlogschepen te gaan demonstreeren tegen zeeroovers op de Roode zee. Echter zal men na de geduchte les, die men van de Abessyniërs heeft ontvangen, zich niet licht wagen aan een avontuur op het vaste land alles natuurlijk ten slotte ten gerieve van de Engelschen.

De Fransche Minister van koloniën heeft een crediet van 7 millioen gevraagd voor herstel van de verwoeste dorpen op Martinique. Bij die gelegenheid heeft de Regeering kunnen verklaren dat bij nader inzien blijkt, dat het met de verwoesting lang niet zoo erg gesteld is, als men in de eerste schrik wel had vermoed. Dus ook officiëel wordt bevestigd, dat men in het buitenland van deze zaak gerust heel wat minder drukte had kunnen maken. Verder is de Fransche koloniale politiek geïntresseerd bij de nieuwe onlusten in Marokko, waar een kroonprentendent onder den leus van den Heiligen oorlog de fanatieke Bedouiënen om zich heeft weten te verzamelen. De Franschen beschouwen Marokko als een toekomstig stuk van hunne bezittingen in Afrika en doen alle moeite om daar vasten voet te krijgen, wat Engeland met groote standvastigheid in alle opzichten blijft dwarsboomen. Dat de Franschen een buitengewoon zwaren taak zullen hebben om de Engelschen de baas te blijven, bleek alweer uit de bereidwilligheid van den Sultan om de moordenaars van een Engelschen heiligschenner te straffen, terwijl het bewustzijn van zijn volk in het dooden van den Kafir een alleszins te billijken daad ziet.

Overigens kwamen uit China de gebruikelijke ontruimings-berichten, uit Venezuela overwinningtijdingen, van Italië geruchten van ongeregeldheden en uit Panama een herhaling van alles wat men nu al eenige maanden omtrent het nooit voltooide kanaal hoort. Al welke berichten hereotypen vorm hebben aangenomen en niet meer behoeven te worden herhaald.

Lezing van den heer H. van Kol over Bali en Lombok.

Jongstleden Vrijdagavond hield het lid der Tweede Kamer, H. van Kol, naar aanleiding van de, onlangs door hem in Nederlandsch-Indië gemaakte reis, en daartoe aangezocht door den president der vereeniging Oost en West, in het gebouw Diligentia alhier, eene lezing, waarin hoofdzakelijk de eilanden Bali en Lombok, en hetgeen spreker daar aanschouwde en vernam werden behandeld.

Spreker deed evenwel aan bedoelde, meer gedetailleerde beschouwing eene inleiding voorafgaan, waarin aan het vrij talrijk opgekomen publiek een kort overzicht werd gegeven van zijne reis.

Daar deze in algemeenen zin, wat de gevolgde route betreft en zoo meer, aan de lezers van dit blad wel nog voldoende bekend zal zijn, wensch ik uit die inleiding slechts eenige punten aan te stippen.

Hoewel spreker zich niet kon ontveinzen dat in Atjeh onder het tegenwoordig régime veel ten goede is gekeerd, bleef hij den daar gevoerden oorlog als een onrecht afkeuren. Wat Java betreft, stelde hij tegenover de bestaande grootsche irrigatiewerken, waarvan er enkele, uitgebreide landstreken, ter grootte wel van geheele provinciën van ons land, bevruchtten, den in sommige gedeelten van dat eiland heerschenden hongersnood, de uitgemergelde gestalten der, door honger en ziekten geteisterde bevolking dier streken, tegenover de zooveel nooden lenigende menschenliefde. Van de goudkust van Celebes verklaarde spreker met eigen oogen te hebben gezien hoe grootsche verwachtingen zouden worden teleurgesteld. Omtrent de Minahassa en de onafhankelijke vorstendommen op Noord-Celebes wilde hij zich nu liever maar niet uitlaten, maar veel goeds had hij blijkbaar daarvan niet te vertellen.

In algemeenen zin verklaarde hij het doel zijner reis te hebben bereikt. Hij wilde zien en heeft gezien, hij wilde hooren en heeft gehoord, hij wilde leeren en heeft geleerd. En nu, na afloop zijner reis, kwam weer zoo machtig het besef in hem op van de schoone en grootsche taak, die voor het Nederlandsche volk als voogd over zoovele millioenen medemenschen is weggelegd. Dat men in Nederland zich nog zoo weinig bewust is van die taak, dat men er nog zoo weinig voor gevoelt, weet spreker aan onbekendheid met het land, met het volk, dat daar ginds aan onze zorgen is toevertrouwd.

Maar reeds valt op een aangroeiende belangstelling van het Nederlandsche volk in zijne overzeesche bezittingen in Azië te wijzen, van welke meerdere belangstelling ook spreker thans, na afloop zijner reis, was gebleken. Zoo waren hem reeds door eenige uitgevers aanbiedingen gedaan voor de openbaarmaking zijner reisherinneringen, terwijl hij het feit dat hem al spoedig na zijn terugkeer in patria, van verschillende zijden de gelegenheid geboden werd om te spreken van dat vele, wat hij thans te zeggen heeft, mee tot de lichtpunten rekende.

Overgaande tot het eigenlijk onderwerp zijner lezing deed spreker toen voor zijn gehoor, als in een droombeeld, de verschrikkingen van den oorlog opdoemen, die leidde tot den ondergang van het Selaparangsch vorstenhuis en men kon het hem aanhooren, dat hij meêleefde die tragedie, waarvan het begin was het ontbranden van den krijg, welke zijns inziens door een meer tactvol optreden onzerzijds had kunnen worden voorkomen, en het slot, de val van het eeuwenoude lomboksche vorstengeslacht, dat na het „zoogenaamde" Lombokverraad, eensklaps als weggevaagd werd van de aarde.

Spreker bracht nog eenige episoden uit den Lombokkrijg in herinnering, zooals de heldendood van den kroonprins en de bekende uitval der balische vrouwen, terwijl hij met bitterheid het vandalisme der onzen herdacht die in hunne woede zoo menig heerlijk monument van balische bouwkunst vernielden, al hetgeen hem, na een eerste kort verblijf op Lombok een traan deed storten, toen hij de Piek van Lombok langzaam aan den horizon zag verdwijnen.

De oude vorst van Lombok was niet zoo slecht, als men hem en zijn bestuur gemeenlijk afschilderde. Hij was toen oud, doch in den tijd, waarin hij nog krachtig genoeg was om de teugels van het bewind zelf te voeren, had het volk niet zoo bijster veel over hem te klagen gehad. Zooals men ook in de *Encyclopaedie van Nederlandsch Indië* vindt vermeld, deelde spreker mee dat het opiumschuiven en het deelnemen aan hazardspelen, aan de inlandsche bevolking was verboden. De vorst legde ook, hoewel zelf den hindoeschen godsdienst belijdende, onder den invloed van één zijner vrouwen, eene Sassaksche, een groote mate van verdraagzaamheid aan den dag, door een mohammedaanschen tempel te laten bouwen. Zijn kwade genius, een bij een bijwijf verwekte zoon, Anak Agoeng Madé, slaagde er evenwel in, den ouden man geheel te beheerschen en diens knevelarijen en tiranniek optreden dreven de Sassaks tot wanhoop en gaven het nederlandsch-indisch gouvernement gereede aanleiding tot ingrijpen.

Met deze gevoelens bezield aanvaardde spreker zijn tocht door Lombok, die hem van Ampenan tot nagenoeg aan de oostkust van dat eiland voerde. vanwaar hij weder over Tjakra Negara terugkeerde.

Het beeld, dat spreker nu van al het geziene en gehoorde in dit nog zoo nieuw gouvernementsgebied schetste, is niet van belang ontbloot.

Te Tjakra Negara viel het hem bij een bezoek aan den pasar op, hoe daar in tegenstelling met hetgeen hij in de christelijke Minahassa had gezien, zoo goed als geen mannen aanwezig waren, die dus zelven tehuis bleven om te werken en aan hunne vrouwen den zooveel lichteren pasargang overlieten. Merkwaardig was het ook te zien hoe ongedwongen en vriendschappelijk de sassaksche en balische vrouwen met elkander verkeerden en ontegenzeggelijk acht spreker het dat het feit, dat de aloude haat tusschen Baliers en Sassakkers is uitgeroeid, op het credit der nederlandsch-indische regeering mag worden geboekt, gelijk nog zooveel meer.

Buiten Narmada, den voermaligen lusttuin der vorsten van Lombok gekomen, zag de reiziger de eertijds geheel onbebouwde, woeste landstreek, welke het balische van het sassaksche gedeelte scheidde, in schoone vruchtbare bouwgronden herschapen. Ongeveer 100000 bouws werden aldus, nu als een gevolg van ons optreden de aloude veeten tusschen de beide volkstammen, die het eiland bewonen, zijn gebannen, voor den landbouw gewonnen.

Wat den landbouw en met name de rijstcultuur betreft, valt een groote vooruitgang waar te nemen. Nu konden ten vorigen jare reeds 245000 pikoels padi worden uitgevoerd, terwijl het eiland vroeger dikwerf niet genoeg rijst opleverde, om zijne bewoners te voeden.

Slavernij en pandelingschap komen nu nog op Lombok voor, maar zullen spoedig tengevolge van ons optreden geheel verdwijnen. Zoo worden van bestuurswege registers aangehouden, waarop den pandelingen voor elken dag werkens in dienst van den schuldeischer een zeker bedrag wordt tegoed geschreven, zoodat zij in een afzienbaren tijd hun schuld geheel zullen hebben aangezuiverd, hetgeen vroeger voor hen als ten eenemale onmogelijk kon worden geacht.

De heerendiensten, die van de bevolking geëischt worden, achtte spreker weinig drukkend evenals de landrente, die voor de beste velden ongeveer het een tiende tot een twaalfde van de bruto opbrengst bedraagt.

Wat de irrigatie der velden en de waterverdeeling aangaat zouden zijns inziens, de indische ingenieurs nog veel van de Baliërs kunnen leeren.

Het aantal misdrijven tegen het leven en den eigendom is sedert de invoering van ons rechtstreeksch bestuur op Lombok aanmerkelijk geringer geworden, welk eiland in dit opzicht den toets met eenige residentie op Java glansrijk kan doorstaan. Er komen alleen nog al veelvuldig veediefstallen voor, tengevolge van de omstandigheid dat de eigenaars het vee veelal los laten loopen.

De rekening van inkomsten en uitgaven van het eiland sloot ten vorigen jare nog met een tekort van f 130000, doch met het oog op de omstandigheid dat in den eersten tijd vele uitgaven noodig waren, die niet meer zullen terugkeeren, meende de redenaar dat voor Lombok binnen weinige jaren op een overschot van ongeveer een ton gouds zal mogen worden gerekend.

Alles te zamen genomen meent hij, ook met het oog op hetgeen hij zag en hoorde, dat een opstand op het eiland Lombok geenszins te vreezen is, niettegenstaande er geen militaire bezetting meer wordt gevonden. Veeleer acht hij het mogelijk dat het aantal gewapende politiedienaren aldaar zal kunnen worden ingekrompen, daar de bevolking onder ons onmiddellijk bestuur thans in een toestand van welvaart verkeert.

Hartverheffend noemde hij het oogenblik, toen hij bij zijn terugkeer uit het binnenland van Lombok op den pasar te Tjakra Negara, den broeder van den vorst van Gowa, die met hem de reis van Makassar naar Ampenan had gemaakt, ontmoette en deze hem vroeg: „Zoudt u niet denken, mijnheer, dat ik even goed, als het Gouvernement hier deed, mijn land tot welvaart zal kunnen brengen?" Deze vraag, die tevens in zich sloot de erkentenis van het goede, dat hier van ons bestuur uitging, trof hem uit den mond van een lid van een vorstengeslacht, dat met wantrouwen opziet tegen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, van welks genade het eenmaal in den oosthoek van den archipel zoo machtig gewasch vorstenhuis afhangt, trof hem als het resultaat der onderzoekingen van dien man, die nu eens kwam kijken wat het Gouvernement gemaakt had van het land van den laatsten vorst van Lombok, van wien het alom bekend was dat hij zich zoo geducht gewapend had en die toch het onderspit had moeten delven.

Ja, spreker moet het toegeven dat ons rechtstreeksch bestuur een zegen is geweest voor de bevolking van Lombok en wat hij daar gezien heeft, strekt den schrijver van *Het Imperialisme van Nederland* tot bewijs dat daar, waar wij zonder hebzucht en alleen met het welzijn der bevolking voor oogen optreden, ons bestuur werkelijk iets goeds kan uitwerken, gelijk het zulks hier, heeft tot stand gebracht. Wij zijn dus hier nu eens gewogen doch niet te licht bevonden.

Van Lombok ging de reis per gouvernementsstoomschip naar Karang Asem. De zee was nog al onstuimig en toen het schip ter hoogte van Plaboehan, de landingsplaats, was gekomen, weigerde de gezaghebber een sloep te zijner beschikking te stellen met de woorden: „Ik wil er geen gouvernementssloep aan wagen". Wat mij aangaat, gaf hij daar blijkbaar zooveel niet om, zei spreker.

Na eenig wachten daagde een visschersprauw op, die den reiziger behouden aan land bracht, waar de controleur Schwartz, voor wien spreker een en al bewondering is als voor een bestuursambtenaar, die het werkelijk goed meent met land en volk, hem reeds opwachtte.

Van Plaboehan ging de tocht naar de hoofdplaats Karang Asem, den bestuurszetel van den stedehouder van het gouvernement, Goesti Djilantik.

Toen de heer van Kol op de reis naar Celebes Boeleleng aandeed had hij den resident verzocht, om de onafhankelijke, slechts door een tractaat, met ons

---

zich van dat vreemd-zuidelijke type maar vage voorstellingen konden maken. — En ze vonden 't „dol", als de kinderen Neger-Engelsch brabbelden met de „Ninne", die óók was meegekomen, en, in haar mooie gestreepte, wijd-uitstaande rokken, en met haar kunstig-gevouwen hoofddoeken, een zóó merkwaardige verschijning was, dat ze moest eindigen zich leelijk te maken door Europeesche japonnen te gaan dragen; — omdat „die leelijke witbekken", zooals ze zich aan haar mevrouw uitdrukte, haar niet met rust lieten....

Nu had hij een van de hóógste Gouvernementsbetrekkingen, en, in die qualiteit, kwam hij méé met den Gouverneur, die een inspectie-reisje deed naar Coronie en Nickerie....

't Was héél lief van den Gouverneur en mevrouw, dat ze òòk de Hernhutter kerk bezichtigden, met het „Hooge Gezelschap" een bezoek brachten aan den „Leriman" en zijn vrouw.

....De negers keken naar den „Granman" als naar een Godheid.... En al de mooie heeren en dames, die met den „Granman" en diens vrouw waren, hadden daar schik in, en lachten erom, en stootten elkaar aan.... Overigens waren ze en passant héél beleefd en neerbuigend-vriendelijk tegen den „Leriman", en aten met geringschattende beleefdheid van de bescheiden versnaperingen, die hij hun vóórzetten kon.....

„Hij" muntte uit in hoffelijke nietszeggendheden. — Hij was nog steeds iemand van vormen en goeden toon. Hij had geen flauw vermoeden wie „zij" was. Hij lette niet veel op haar, bezig den Gouverneur te behagen.

....Toen bij 't weggaan een van de roeiers wat dicht bij hem stond, — een pikzwarte neger, — hoorde zij vloeken, 'n zware, ruwe vloek..., „Die kerels róóken nu allemaal, — konden ze niet uit je buurt blijven —, die nare lucht die „die zwarte beesten" altijd bij zich hadden"....

Ze had niets dan weemoed gevoeld, géén *pijn* meer bij 't weerzien.... Maar nu, bij dien vloek, voelde ze een gróóte, stekende pijn, een *angst* om hem — om zijn zaligheid — Haar vleeschelijke liefde was afgestorven —; maar haar ziel voelde nog voor hem.... En, bedeesd, raakte ze zijn arm aan....

„We zijn *allen* Gods-kinderen —, de *zwarten* ook, heeft *Hij* gemaakt — en uitverkoren...." preekte ze, eerbiedig....

Hij exuseerde zich, — van „zoo niet bedoeld...." maar, in haar weggaan, ving ze op nog 't harde woord waarmee hij zich over haar terechtwijzing wreekte tegen den spottend-glimlachenden Gouverneur-adjudant die er bij stond:

„Kwezel"....

IX.

Zoo eenvoudig, zoo bescheiden, zoo stil-vergeten als héél het Hernhutter leven,... zoo ook is 't nedrig kerkhof, dat in Paramaribo de laatste zendingspost is van hen die blèven *in* den arbeid, die op 't veld zelf, waar ze zaaiden, zijn neergezegen, moede arbeiders; wachtend tot de Heer zelf zich zijn oogst zal vergaren in alle wereldstreken....

Dààr, op zoo'n zelfden glanzenden zon-morgen, als die waarop ze hier heenkwam, daar, hebben ze haar heengelegd een half jaar voor ze naar huis zou gaan....

Naar huis! Waar lang reeds geen ouders haar meer opwachtten...., waar broers en zusters ver weg waren gegaan als zij zelve.... waar haar kinderen schuw voor haar zouden zijn. — Voor de vréémde onbekende —, die zich hun „Moeder" heeten zou.....

Och neen! — ze verlangde niet erg naar *dat* huis.... ze was moe van 't leven, dat voor háár maar een voorbereidingsweg was tot Hooger Heil, één zware táák waarvoor 't loon is, — 't groote loon — straks te zijn samen met Jezus —, bij God....

En, toen ze zwakker werd, àl zwakker, toen juichte 't *in* haar met blijde zekerheid: „Ik *ga* naar huis —, maar naar 't Eéuwige Vaderhuis...."

En om haar heen zongen de Broeders en Zusters blijde juichliederen, den zegezang van graaf Zinzendorf, hun stichter..

„Wenn einst mein Herz wird stille stehen
„So schliess mich in's Erbarmen ein.
„Dann werd ich dich von Nahem sehen,
„In deiner Klarheit ewgem Schein.
„Die Seele, die durch Dich genesen,
„Ruht dann in deinen Armen aus,
„Und lässet gern den Leib verwesen;
„Der wird hiernach ihr neues Haus.

X.

Op dien zonmorgen hebben ze haar naar 't graf gedragen.... héél de zendingsgemeente van Paramaribo en àl de negers en negerinnen die haar hadden liefgehad.... hààr, de blanke, die hen niet minachtte, niet schold, niet uitlachte; — die hen mooie liederen leerde, en mooie dingen deed naaien en breien, en vertelde van het eeuwige vaderland hierboven, waar blanken en bruinen en zwarten allen gelijk zijn, en allen elkaar liefhebben, en maar één Koning kennen, den lieven, zachten Jezus met den doornenkroon.... die dáár een Koningskroon wordt....

En in de stilte van den tropen-ochtend klonk één droevig onderdrukt geluid van véél weenen — om eene, die „véél had liefgehad"....

Maar de „Vorsteher" ontblootte het hoofd, en zette in, — en uit het Zusterkoor klonk 't overwinningslied....

„Jesus, Er, mein Heiland lebt;
„Ich werd auch das Leben schauen,
„Sein wo mein Erlöser schwebt,
„Warum sollte mir denn grauen?
„Lässet auch ein Haupt sein Glied,
„Welches er nicht nach sich zieht!

„Lacht der finstern Erdenkluft,
„Lacht des Todes und der Höllen;
„Denn Ihr sollt euch durch die Luft,
„Eurem Heiland zugesellen;
„Dann wird Schwachheit und Verdruss
„Liegen unter eurem Fuss.

„Was *hier* kränkelt seuft und fleht,
„Wird *dort* frisch und herrlich gehen;
„Irdisch werd ich ausgesaet,
„Himmlisch werd ich auferstehen.
„*Hier* geh ich natürlich ein;
„*Nachmals* werd ich geistlich sein!"

Toen, als een slot-accoord, klonk het, bij 't wegsterven van de laatste woorden.... héél duidelijk.... zwaarwegrollend.... 't kanon-schot van 't fort aan 't Gouvernementsplein....

Dat was de mail die wegging.... naar Holland. — En aan boord stond „hij", met neven hem zijn mooie vrouw, zijn mooi op-groeiende twee meisjes, repatriëerend voor goed — tegenlachend de blije aardsche ruste in 't aardsche vaderland....

Den Haag, October 1902.

bestuur gebonden vorsten van Bali op te roepen voor eene samenkomst. Daar dit zoo gemakkelijk niet zou gaan, werd besloten dat de resident van Bali en Lombok tot de vorsten het verzoek zou richten, om den heer van Kol vergunning te verleenen om hun land te betreden. Die gevraagde vergunning was met de gebruikelijke fotmaliteiten en het gebruikelijk oponthoud verleend. De in gele zijde besloten brieven der verschillende vorsten waren intusschen te Boeleleng ontvangen.

Men moest zich volgens spreker echter niet voorstellen dat het reizen op Bali, zelfs met die vergunning op zak, zoo gemakkelijk was. Vooral op de paarden, echte biekjes noemde hij ze, had de heer van Kol het heelemaal niet begrepen, terwijl ook het logies, dat den reizigers — de heer Schwartz vergezelde spreker op zijn tocht — werd aangeboden, aan comfort alles te wenschen liet. Vooral in de poeris, de verblijfplaatsen der vorsten en poenggawa's (districtshoofden), was het werkelijk zeer slecht daarmee gesteld.

Te Karang Asem stelde Goesti Djilantik, welbekend uit den Lombok-oorlog, den reizigers het anders door hem zelf bewoonde gedeelte der poeri ter beschikking. Daar trof spreker naast het gemis van veel onontbeerlijks de weelderige inrichting met tafels met marmeren bladen en zoo meer, maar de oplossing van het raadsel der aanwezigheid dier kostbare meubels in een weinig passende omgeving, werd hem weldra gegeven. Bij gelegenheid van het huwelijk van koningin Wilhelmina had Goesti Djilantik aan Hare Majesteit een geschenk gegeven ter waarde van f 3500. Daar het de gewoonte van het gouvernement is om voor dergelijke cadeaux een tegengeschenk van dezelfde waarde te geven, was Goesti Djilantik met bedoeld ameublement gelukkig gemaakt. Kenschetsend voor het hun aangeboden logies was wel het feit dat de reizigers, in stede van gebruik te maken van het ter hunner beschikking gestelde nachtleger, er de voorkeur aan gaven om zich, in hun mantels gewikkeld, op de vloermat neer te vleien.

Vermakelijk was het te zien, hoe men voor hunne maaltijden er op uit was om geen aanleiding tot naijver tusschen hen te geven. Precies hetzelfde aantal lansdragers begeleidde elke der voor hen bestemde schalen, waarop aan ieder hunner precies dezelfde hoeveelheid eten werd aangeboden. De poenggawa's wilden ook al niet bij hun hoofd achterblijven, zoodat het den reizigers aangewezen vertrek, des avonds wel een vruchtenwinkel leek.

Hun was meêgedeeld, dat zoo zij visch wenschten, zij slechts bij een der vijvers op een uitgeholden boomstam, in de nabijheid er van, behoefden te slaan om de visschen te voorschijn te zien komen, die men dan slechts voor het scheppen had.

Spreker vlocht hier de anecdote in van de visschen der vijvers van Narmada, die sedert de vervanging van het vorstenbestuur op Lombok door ons rechtstreeksch bewind, geen gehoor meer geven aan de oproeping door het slaan op een uitgeholden boomstam, als wilden zij te kennen geven, dat zij zich niet aan ons gezag wilden onderwerpen.

Omtrent Goesti Djilantik luidt het oordeel van den heer van Kol zeer gunstig. Zeker, men behoeft dien ouden man met zijn levendige bewegingen slechts even aan te zien, om de overtuiging te krijgen, dat men met een sluw personaadje te doen heeft. Maar hoezeer men Djilantik ook van verschillende zijden in de meest donkere kleuren moge hebben afgeschilderd wegens zijne houding in den Lombokkrijg, spreker stelt hiertegenover de besliste verklaring, dat die houding volkomen correct is geweest. Als vazal van den vorst van Lombok heeft Djilantik niet geaarzeld om zich met zijn leger ter beschikking van zijn leenheer te stellen, toen deze door het gouvernement met een oorlog werd bedreigd. Hij heeft dien vorst echter geraden zich te te voegen naar de eischen van ons gouvernement, heeft toen het verraad werd uitgebroed, zich met al zijn macht daartegen gekant en is toen met zijn leger afgetrokken, wijl hij zich niet medeplichtig wilde maken aan dat verraad, waartoe ondanks zijne raadgevingen, besloten was.

En toen hij in zijn land teruggekeerd was en zich aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement onderwierp, omsingelden meer dan 20000 zijner onderdanen zijne poeri en bedreigden zijn leven, dat toen slechts gespaard bleef, door een daad van moed en een stilzwijgend beroep op de ridderlijkheid der Baliërs, die, toen de poorten der poeri wijd voor de tierende menigte werden opengezet, zich mokkend terugtrokken.

Djilantik zag zich later toch genoodzaakt zijne hoofdplaats te verlaten, waarna hij in het gebergte een toevlucht zocht en daar geruimen tijd het leven van een kluizenaar leidde, totdat zijne poenggawa's hem uit naam van zijn volk kwamen smeeken om de teugels van het bewind wederom te aanvaarden.

De reizigers vermeden het onderwerp van den Lombokkrijg in hun onderhoud met Djilantik aan te roeren, in de meening dat dit voor hun gastheer pijnlijk moest wezen. Deze begon er echter zelf over en ook nu trof den heer van Kol in het verloop van dat onderhoud de vraag, of het dan waar was, wat ook reeds in Karang Asem werd verteld, dat de Lombokkers er thans veel beter aan toe waren, dan onder het vorstenbestuur.

Spreker is ten volle overtuigd van de goede gezindheid van onzen stedehouder in het landschap Karang Asem, doch evenzeer van de noodzakelijkheid om dezen op vreedzame wijze in bedwang te houden daar er b.v. niet veel toe noodig zou wezen om hem met zijne mannen te doen oprukken tegen zijn grootsten vijand, den dewa-agoeng van Kloengkoeng, die ook geenszins vermocht de sympathie van den heer van Kol te verwerven.

Deze noemde dien inlandschen voret een echten stokebrand en haalde hiervan een paar staaltjes aan. Zoo trachtte de dewa-agoeng, toen een nederlandsch oorlogsschip langs de zuidkust van Bali peilingen verrichtte, den anderen vorsten wijs te maken dat zulks geschiedde enkel en alleen om hun land beter te kunnen beschieten. De dewa-agoeng, de eenige der vorsten van Bali, dien spreker niet te zien kreeg wijl de man zich door allerlei uitvluchten aan een samenkomst wist te onttrekken, moet ook tegenover zijn eigen landgenooten een verraderlijk heer zijn.

Dat bleek uit zijne houding tegenover het voormalig rijkje Mengwi, welks vorstenhuis nu ook door zijn verraderlijk optreden is verdelgd en bleek ook in 1884 uit zijne handelwijze tegenover den vorst van Gianjar, die van drie zijden door de vorsten van Bangli, Badoeng en Tabanan aangevallen, zich eerst in zijn wanhoop tot de nederlandsch-indische regeering wendde om aan Nederland de souvereiniteit over zijn land aan te bieden en, nadat dit aanbod was afgeslagen, de hulp inriep van den dewa-agoeng van Kloengkoeng, die hem echter gevangen nam en zijn land annexeerde.

Verschillende poenggawa's van Gianjar weigerden de kloengkoengsche opperheerschappij te erkennen; een hunner voerde zelfs jaren lang, op eigen vuist, oorlog met de strijders van Kloengkoeng en andere belagers van het land. Spreker had het genoegen dezen man te ontmoeten, die nu nog groeide in de vele poetsen, die hij met zijn weinige volgelingen aan den veel talrijkeren tegenstander wist te bakken.

De vorst van Gianjar wist uit de gevangenschap te ontkomen en werd door zijn poenggawa's weder op den troon hersteld. Daarmede was evenwel zijn lijdensgeschiedenis niet beëindigd. Voortdurend opgejaagd door zijne vijanden, die hem geen oogenblik rust gunden en zijn land in een woestenij herschiepen, bood hij nogmaals aan de indische regeering de souvereiniteit van Nederland over zijn land aan. Ditmaal viel zijn aanbod in betere aarde en de tegenwoordige gouverneur-generaal nam het, na de overtuiging te hebben verkregen dat het ook de wensch van het volk van Gianjar was, dat de souvereiniteit door ons zou worden aanvaard, den 23sten Februari 1900 op eigen initiatief aan.

Spreker noemt deze vreedzame annexatie van een land, dat dientengevolge uit een toestand van ellende en voortdurende onrust werd verlost, een der schoonste feiten uit de koloniale geschiedenis in deze eeuw.

Het was een stout stuk, dat de controleur Schwartz bestond toen hij, die slechts 25 gewapende politieoppassers tot zijne beschikking had, den vrede voor Gianjar proclameerde, de krijgers van dit land naar hunne haardsteden terug zond en den, aan Gianjar vijandigen vorsten beduidde dat elke daad van geweld tegenover dit, onder onze onmiddelijke bescherming gestelde rijk als een daad van vijandschap tegenover het indisch gouvernement zou worden aangemerkt. Ons. door de uitkomst van den Lombokoorlog zoozeer verhoogd prestige in dit gedeelte van den archipel deed bedoelde vorsten hunne legers van de grenzen van Gianjar terugroepen en het was alleen de dewaagoeng van Kloengkoeng, die zich tegen ons optreden verzette, maar zich tot een zwak protest bepaalde. Dat deze man overigens wel voor overreding, waaraan een weinig klem wordt bijgezet, vatbaar is bleek eenige weken geleden, toen hij, naar aanleiding van klachten, o.a. dat zijn land als een toevluchtsoord voor allerlei gespuis openstond, klein bijgaf op de verschijning van een, uit enkele der nieuwe schepen onzer vloot samengesteld eskader ter reede van Kasoemba.

Het moet werkelijk wel een treffende aanblik voor de beide reizigers zijn geweest, toen zij na een bezoek aan den vorst van Bangli, de grenzen van Gianjar overschreden en daar een roode slang zich door het, eertijds woeste en onbebouwde thans in het frissche groen van uigebreide sawahvelden heerlijk doende landschap zagen kronkelen, al nader en nader, totdat eindelijk de lansen der in het rood uitgedoste, 2000 man sterke eerewacht zichtbaar werden, die door den Vorst van Gianjar ter verwelkoming der reizigers was uitgezonden.

Aangenaam en streelend voor het gevoel als Nederlander moet het ook voor hen geweest zijn, toen deze Vorst op bijna hinderlijke wijze getuigenis aflegde van zijne dankbaarheid aan het indisch gouvernement. De man verklaarde n.b. daarbij zelfs aan de indische regeering te danken te hebben dat er dit jaar zoo weinig sterfgevallen, tengevolge van cholera, in zijn land waren voorgekomen.

Dat intusschen hier niet mag worden gedacht aan het bevorderen der belangen van een enkele ten nadeele van anderen, moge daaruit blijken, dat de Vorsten van Bangli en Badoeng verklaarden dat het gouvernement adil (rechtvaardig) geweest was bij de regeling der grensquaesties, die bij voortduring een bron voor de aanhoudende oorlogen hadden opgeleverd.

De Vorst van Bangli verklaarde daarbij tevens dankbaar te zijn dat de oorlog nu eindelijk uit was. Het is thans ook, sedert de onderwerping van Gianjar aan ons gezag, ten gevolge waarvan de onafhankelijke rijkjes van Bali door een strook gouvernementsgebied in twee van elkander gescheiden gedeelten worden gesplitst, zoo goed als ondenkbaar dat het weder tot een dier oorlogen zal komen, die het eiland zoo lang geteisterd hebben en het grensgebied der onderscheidene rijkjes in woestenijen deden verkeeren.

Over het algemeen is het oordeel van den spreker weinig vleiend voor de vorsten van Bali, die als lieden werden afgeschilderd, welke zich weinig om hun land bekommeren maar des te meer voelen voor de opiumpijp, hanengevechten en het ewig weibliche.

Men had er den heer van Kol reeds op voorbereid, dat hij beter deed met niet voor den middag te trachten tot een dier vorsten te worden toegelaten, wijl zij dan nog in een toestand van algeheele versuffing verkeeren. De vorst van Bangli, het land dat als de tuin van Bali bekend staat, liet echter bij de aankomst der reizigers in zijne hoofdplaats ten 1 ure 's namiddags weten, dat zijn broeder, die de heeren zou begroeten, zijn geheele volmacht had, maar dat hij, indien de controleur hem dien dag nog wenschte te spreken, een weinig vroeger op zou staan.

Kenschetsend voor de goede zorgen van dezen vorst voor de belangen van zijn volk is wel dat in zijne hoofdplaats een groote loods met drie verdiepingen voor het houden der zoo geliefkoosde hanengevechten aanwezig is.

De vrouw en haar treurig lot, met name in de nog onafhankelijke rijkjes, leverden spreker de stof tot lange beschouwingen, die zijn gehoor wel zullen hebben overtuigd, dat ook in dit opzicht voor onze regeering nog veel, doch op beleidvolle wijze, te doen is.

De balische vrouw leidt een waar slavenleven en is als het ware het last-, het lust- en het zoogdier van den man. Beklagenswaardig is zeker het lot der vele jonge vrouwen, die in de harems der vorsten opgesloten zitten, en aan alle grillen en nukken van hun gebieder moeten gehoor geven, ja in vele gevallen zelfs door hem gedwongen worden zich te prostitueeren en het loon harer schande aan hem af te dragen. Hoe de vorsten in dit opzicht met hunne onderdanen omspringen leert het voorbeeld van Moenggoeh, een in Badoeng gelegen dorp, dat om zijne schoone vrouwen bekend stond. De vorst zond voortdurend zijn lieden naar dat dorp om er vrouwen uit weg te halen. De dorpsbevolking riep de hulp in van het gouvernement, om aan dien toestand aen einde te maken, doch de indische regeering weigerde zich met deze aangelegenheid in te laten. Het gevolg was dat Moenggoeh op zekeren dag tot straf voor het inroepen der hulp van ons gouvernement, door den vorst van Badoeng geheel verwoest werd en met den grond gelijk gemaakt.

Ditzelfde Badoeng heeft in de geschiedenis van het eiland een belangrijke rol gespeld. In den tijd der Oost-Indische Compagnie en ook later nog vond men daar de grootste slavenmarkt van Bali.

Zooals men weet bestaat op dit eiland nog het kastenwezen der Hindoes. Men heeft er drie hooge kasten: de Brahmanen, die den titel van Ida voeren, en waaruit de padanda's of priesters voortkomen, de ridders ksatrya's, waaruit eertijds de Vorsten gekozen werden en die zich door den titel van dewa onderscheiden, de wesja's, die zich goesti mogen noemen en de kaste vormen, waaruit de tegenwoordige vorsten van Bali, met uitzondering van den dewaagoeng van Kloeng-koeng afkomstig zijn. Tegenover die drie kasten staat de overweldigende meerderheid van het volk, staan de soedrahs als het ware rechtloos.

Doch de vrouw tot welke kaste zij ook moge behooren, staat ook vrijwel rechtloos tegenover de zware plichten, die haar zijn opgelegd.

Is het b. v. den Brahmaan geoorloofd om zich een vrouw uit de lagere kaste te kiezen, de vrouw, die het waagt om meer te luisteren naar de ingeving van neiging en hart dan naar de eischen harer kaste, ziet zich èn den man harer keuze onverbiddelijk ten doode gedoemd. Goesti Djilantik, met wien de heer van Kol dit onderwerp besprak, verklaarde dat bij de Baliers de overtuiging bestaat, dat de grond over zulk een, in hunne oogen groot vergrijp, panas wordt en onheilen te vreezen zijn, indien niet tot zelfs het laatste spoor der bedrijvers aan die misdaad van hunnen grond is verdwenen.

Hij zeide evenwel dat Balische vorsten volkomen genoegen nemen met den, door het Indische Gouvernement in praktijk gebrachten maatregel om over lieden, die uit dezen hoofde naar het Gouvernementsgebied uitwijken, ter bevrediging van het Balisch rechtsgevoel, eveneens de doodstraf uittespreken met wijziging dier straf in die van verbanning, b. v. naar Java.

Uit enkele staaltjes, die spreker omtrent de karaktertrekken der Baliers, die hij op zijn weg ontmoette, ten beste gaf, valt af te leiden, dat de invoering van ons gezag geenszins schadelijk moet worden geacht aan het prestige der door ons gehandhaafde hoofden. Wel viel het hem in de hoofdplaats van Gianjar op hoe de poenggawa's b. v. niet aarzelden in het bijzijn van hun vorst hun afkeuring uittedrukken over een door dezen geopperde stelling en in gepaste woorden hun eigen oordeel daar tegenover te stellen.

Doch toen de reizigers, het gianjarsch grondgebied hadden verlaten en de hun verstrekte koelies met de paarden op de grensplaats heengingen, was er, niettegenstaande de Vorst van Badoeng van hunne komst verwittigd was, niets van de Badoengsche koelies en paarden te bespeuren. Die van Gianjar keerden, toen zij de ongelegenheid, waarin de reizigers met hunne bagage verkeerden opmerkten, onmiddellijk terug. Toen nu na lang beraad de lieden van Badoeng kwamen opdagen, vroegen die van Gianjar hun of de vorst geen last had gegeven om de benoodigde dragers en paarden ter beschikking der reizigers te stellen. „Jawel", luidde het antwoord „de Poenggawa had wel zulk

L'ART DANS L'HABITATION MODERNE

Parkstraat 39, Den Haag.

Doorloopende Tentoonstelling van

Artistieke Interieurs.

Geheel gemeubileerde kamers.

G. Serrurier & C°.

PARIJS. BRUSSEL. LUIK.

Eduard Pelger
MAGAZIJN
van
HEERENHOEDEN
en
PELTERIJEN.
Prinsestraat 39,
's-GRAVENHAGE.

„QUISISANA".

Inrichting tot uitzending van

Vegetarische Diners.

L. H. LEBEAU—LANGENBERG,

Jacob van der Doesstraat 52.

A. J. MESKER,

MEUBELFABRIKANT.

Hofspui 81. Telephoon No. 240. 's-Hage.

Inrichting voor COMPLETE MEUBILEERINGEN, zoowel in koop, als in huur.

Complete Ameublementen voor geheele huizen, boven- of benedenhuizen steeds voorradig.

Gemeubileerde Huizen te Huur, waarbij:

Huizen met 10 Kamers ad *f* 100 per maand.
Benedenhuizen ad „ 45 per maand.
Bovenhuizen ad „ 60 per maand.
Geheele Inrichtingen steeds voorradig.

GORDIJNEN. TAPIJTEN.

Allan & Co.

Koninklijke Nederlandsche

Stoom-Meubelfabriek

Magazijnen ter Meubileering.

Meubelen,
Tapijten, Gordijnstoffen etc.
DEN HAAG:
HOOGSTRAAT 16.

Rotterdam. Utrecht.

DE LEEUW's **Slemppoeder,** **10 ct.** per pakje.
DE LEEUW's **Anijssuiker,** **25 ct.** per hectogram.
Anijs-, Slemp- en Vanille-Tabletten.
Eenig adres:
Mej. E. DE LEEUW,
PRINSESTRAAT 42.

Haagsch
Publiciteits Bureau
Gebouw Mercurius
NOORDEINDE 33.

Plaatsing van annonces in **alle bladen der wereld.**
Voor de **INDISCHE BLADEN** vrage men de **bizondere voordeelige voorwaarden**

HAAGSCHE MUZIEK-HANDEL HOFSPUI N°97. **ENDERLE en OOSTERVEEN HOFSPUI N°97.**

Lambert Waterreus,

Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.
TELEPHOON 317.

SAMBALLANS (origineele verpakking) 20 diverse soorten
per busje à 35 en 55 cts.
KLAPPERS (versch geraspt) verkrijgbaar.
Gandaria assin - Atjar temoe koentjie.

Indische Siropen. - Versche Kruiden. - Manissans.

IN ROBES
Fransche Coupe **Maison L. Carrière „Gratio".**

SPECIALITEITE IN INDISCHE KLEEDINGEN. **Reform kleeding** naar keuze.

Attesten ter inzage. ***120, Van Swietenstraat 120. Den Haag.***

Gramophones

en alle toebehooren.

Agentschap van de

„Gramophone Typewriter Ld.".

Gramophones van af f 58.–.

„Monarch Gramophones met Concert Soundbox"
is het beste wat op dit gebied bestaat.
Groote keuze in RECORDS (muziekplaten).
klein formaat à f 1 50 per stuk.
„CONCERT RECORDS",
groot formaat f 3.-- per stuk.
Natuur getrouwe wedergave van de menschelijke stem, zonder eenig neusgeluid.
HOORENMAN.

Prinsestraat 29, Den Haag.

D. F. W. Ottersberg

Firma Humel van Ringelenstein.

Noordeinde 5. - Den Haag.

Interc. Telefoon No. 443.

Eenig adres van REYNVAAN's Havana en Hollandsche Sigaren.

Bericht bij deze de ontvangst van kleine verpakkingen en luxe kisten, ook de zoo goed bekende Mahoniehouten Etagère-kisten voor het **a. s. St. Nicolaasfeest**, bij 200 stuks franco door geheel Nederland. Soliede blikverpakking.

Export naar Oost- en West-Indië.

Magazijn „NEDERLAND"

DEN HAAG, SPUI hoek SPUISTRAAT.

Nieuwste modellen en dessins in
DEMI-SAISONS EN WINTERPALETOTS.

Prachtvolle sorteering in
Jongeheeren- en Kinderkleeding.
STEEDS DE NIEUWSTE GENRES.

Speciale afdeeling voor Kleeding naar Maat.
Elegante coupe. **Degelijke stoffen.**

Stoomvaart-Maatschappij

„ROTTERDAMSCHE LLOYD"

Maildienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië
in verbinding met de diensten der
Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

	van Rotterdam.	van Marseille.	te Port-Said.	te Padang. 1903.	te Batavia. 1903.
Ardjoeno	29 „	11 Dec.	16 „	5 Jan.	7 Jan.
Goentoer *	13 Dec.	25 „	30 „	19 Jan.	21 Jan.
		1903	1903		
Merapi	27 „	8 Jan.	13 Jan.	2 Febr.	4 Febr.
	1903				
Gedé	10 Jan.	22 „	27 „	16 „	18 „
Oengaran	24 „	5 Febr.	10 Febr.	2 Maart	4 Maart
Sindoro *	7 Febr.	19 „	24 „	16 „	18 „
Salak	21 „	5 Maart	10 Maart	30 „	1 April
Lawoe	7 Maart	19 „	24 „	13 April	15 „

* Dubbel schroefstoomschip. 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.

De Hoofd Agenten: **Ruys & Co.,** *Rotterdam.*

De Agenten: **Eijkensluyters & Tromp,** Anna Paulownastraat 1*d*, *'s-Hage.*

EERSTE

Nederlandsche Verzekering-Maatschappij op het Leven
tegen Invaliditeit en Ongelukken.

Gevestigd te 's-GRAVENHAGE, Kneuterdijk 11.

Belegde waarden f 7.388 395.89.

Uitkeeringen Levensverzekering sedert het bestaan der Maatschappij f 2.782.732.12.

Kon. Nederl. Mandenfabriek

firma W. F. van Vliet,

Noordeinde 158. L. Beestenmarkt 4-6.

Voorhanden ruime keuze gegarneerd en ongegarneerd

Mandwerk, Vogelkooien, Serre Meubelen, Luxe Artikelen.

Von Berlepsch nestkasten,

Aanbevolen door de vereeniging van vogelbescherming.

De Wekker.

Afdeeling Reformkleeding

Zeestraat 29, den Haag.

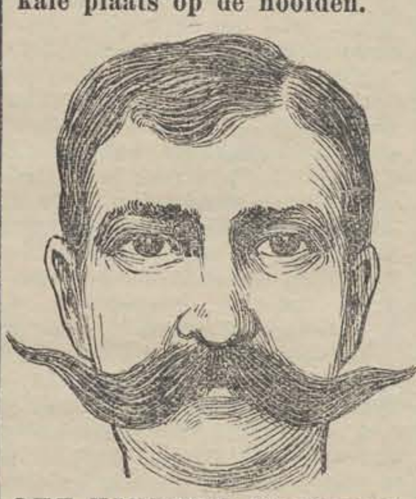
Zendt franco Modellen, Stalen en Geïllustreerde Prijscouranten.

De poreuse stoffen zijn bijzonder aan te bevelen voor Oost- en West-Indië.

REFORM-CORSETTEN f 4.50 en f 6.50.

BUSTE-HOUDERS van af f 2.50 en hooger.

Op de groote tentoonstelling in Bremen 1901 werd aan de wereldberoemde echte Yetza baard- en haarbalsem de groote gouden medaille toegedeeld. De baard groeit op gladde gezichten, en het haar groeit op de kale plaats op de hoofden.

De wereldberoemde echte Russische Yetza Balsem bewerkt de schoonste volle baard of knevel, alsmede haar op het hoofd. Verwt niet. Onschadelijk. **Volkomen garantie voor terugbetaling van het geld indien het niet helpt, volgt hiermede.**

Indien het niet waar is, betaal ik 500 Gulden aan den kooper.

Prijs voor sterkte I 3 Gulden, sterkte II 4 Gulden 50 Cents, sterkte III (werkt in 2–3 weken) 7 Gulden 50 Cents. Wordt overal in de wereld verzonden met gebruiksaanwijzing en bewijs van garantie in alle talen van Europa, tegen vooruitbetaling of postvoorschot, van den uitvinder **OVE NIELSEN, Kopenhagen B, Denemarken 608.**

Deze naamteekening is diegene van den uitvinder en zal op elk pakje gevonden worden, anders is het vervalscht en zonder garantie.

S. SPIJER.

Schoolstraat 7. - Den Haag.

Grootste Sorteering

St. Nicolaas-Cadeaux

in het Magazijn van

Goud, Zilver, Diamanten, Horloges, enz.

ZIE DE ÉTALAGE.

Atelier voor reparatien.

Internationaal Watch- en Waltham-Horloges.

S. SPIJER. — Schoolstraat 7. — Over de Vischbanken.

WONINGGIDS voor 's-GRAVENHAGE en OMSTREKEN

opgemaakt door 't Administratiekantoor der firma

FALKENBURG & Co.

's-GRAVENHAGE, Dennenweg 64,

wordt op aanvrage **gratis** toegezonden.

Ook ligt deze gids op de informatiebureaux der Vereeniging "OOST en WEST" te **'s-GRAVENHAGE** en te **WELTEVREDEN** ter beschikking van belangstellenden.

Chaussures Françaises et Americaines

A. Kogels & Zoon,

Bottiers.

56. Prinsestraat 56. — 's-Gravenhage,

schuin tegenover de Brandweer-Kazerne.

Speciale inrichting voor schoeisel op maat en reparatiën.

Nogmaals erkend de SUPERIORITEIT der

SIEGEL-PIANINO.

Zie het artikel in het *Soer. Hand.* van 3 Oct. '02 van den Heer OTTO KNAAP.

HOOFDAGENTSCHAP v. Nederland, Nederl.-Indië, België,
EERSTE NEDERL. MAATSCHAPPIJ tot Fabr. en Inv. van Muziek-Instrumenten,
voorh. D. ANSINGH en Co., Zwolle.

Firma A. KOKEE.

Nieuwe Havenstraat 32[D].

UITZENDING VAN DINERS.

f 0.80 - f 1.00.

Vele Indische recommandatiën.

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani.

Bijblad
VAN
HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Donderdag 13 November 1902.

een last van den Vorst ontvangen, maar dacht er niet aan dien uittevoeren".

Opmerkelijk was het nu ook te zien hoe vriendschappelijk deze lieden met elkander verkeerden, die vroeger steeds als doodsvijanden tegenover elkander hadden gestaan.

Een bezoek aan het rijkje Tabanan deed de reizigers kennis maken met een minder op prijs te stellen eigenaardigheid van het Balische volk, n.l. de houding der Baliërs tegenover de overal elders zoozeer gevreesde pokziekte, welke door hen als een zegen des hemels wordt beschouwd en wel in die mate dat men, wanneer een pokkenlijder in de rivier gebaad wordt, benedenstrooms tal van lieden in de kali kan zien rondspartelen, in de hoop dat ook hun iets van dien zegen zal ten deel vallen.

Een andere eigenaardigheid der Baliërs ten opzichte van de pokziekte is dat, terwijl anders de lijkverbranding bij hen van toepassing is, de lijken der tengevolge van die ziekte afgestorvenen geruimen tijd in open kuilen onbegraven blijven liggen.

Zooals bekend is, bestond bij de hindoesche volkeren en bestaat bij hen ook nu nog wel, niettegenstaande alle pogingen der Engelsch-Indische regeering om daaraan voorgoed een einde te maken, het wreede gebruik dat de weduwe van een hoogen afgestorvene dezen in den dood volgt.

Ook op Bali wordt dat gebruik nog hier en daar gehuldigd en toen de heer van Kol daarover met den vorst van Tabanan en zijne poenggawa's sprak, beweerden dezen dat het door de vrouwen in die gevallen gebrachte offer geheel vrijwillig is. Spreker meende niet zonder grond, dat de invloed der padanda's ten deze een machtige factor is om dat zoogenaamd vrijwillig offer te provoceeren en hoopte dat ook in dat opzicht onze invloed der arme Balische vrouw ten goede mocht komen.

Over de onder ons rechtstreeksch gezag, onder Europeesche bestuursambtenaren geplaatste afdeelingen Boeleleng en Djembrana, werd slechts terloops gesproken. Minder aangenaam was het zeker wel te hooren dat het opium er nog steeds een der voornaamste artikelen van invoer is.

In het verloop zijner lezing had spreker het ook eenige malen over de balische kunst en het ontwikkeld kunstgevoel der Baliërs, dat zich in velerlei opzichten tot zelfs in het dansen der vrouwen openbaart. Hem staat nog steeds dat tooneel voor de oogen dat hem te Rendang in het Karang Asemsche boeide, toen op de maat van angklong en gamelan, mooie vrouwengestalten in gracieuze bewegingen over den grond zweefden. Een andere vrouw, doch een van steen, het beeld van Dewi Sri, de godin der rijst, deed hem toen hij, bij helderen maneschijn, zooals men den slechts in tropische landen en vooral in Indië zoo heerlijk schoon aantreft, in den tempel van Sangsit, vertoefde en in het aanminnig gelaat der godin blikte, de schrielheid van het Indisch gouvernement betreuren, dat nog geen deskundig onderzoek der Balische kunst had doen instellen, om de kennis daarvan ook aan het Nederlandsche volk deelachtig te maken.

Al hetgeen spreker op Bali en Lombok aanschouwde, moest dezen strijder voor de belangen van de door ons overheerschte mannen wel bemoedigend zijn voorgekomen, wat ons *kunnen* betreft, waar hij niet onduidelijk te kennen gaf dat uitbreiding en versterking van ons gezag op Bali langs vreedzamen weg in het belang der bewoners van dat eiland gewenscht was, terwijl hij ten slotte een beroep deed op het Nederlandsche volk, om zich niet blind te turen op het kleine lapje gronds zijner inwoning maar de oogen te openen voor de schoone taak, die het zich in zijn Indisch wereldrijk ziet toegewezen. v. H.

Oost-Indische berichten.

Het machtsvertoon te Kloengkoeng heeft geholpen.

De dewa-agoeng begon met een onbeleefdheid (opzettelijk misschien, wellicht ook uit slordigheid: de man kwam zoo goed als nooit in contact met grootheden, die hij had te ontzien). Den 13den September, des morgens ten half negen ure, zou de resident (van Bali en Lombok) zich begeven naar *Kloengkoeng*, den zetel van den vorst; eerst ten half twaalf verschenen dragers uit *Kloengkoeng* aan de landingsplaats, voor welk gebrek aan beleefdheid de radja later de uitvlucht, van vroeg in den morgen gevallen regenbuien, aanvoerde. Vergezeld van den divisie-commandant met diens adjudant en nog een tweetal officieren begaf de resident, begeleid door den controleur *Schwartz*, zich naar de vorstelijke residentie.

Het gezelschap werd met veel geur ontvangen; zelfs informeerde de vorst belangstellend naar den toestand van de gebroken pols van den resident; al spoedig kwam het echter tot het meer zakelijke gedeelte, de eischen van de Regeering en deze waren niet gering in aantal, want het vorstenbestuur van *Kloengkoeng* was in veel tekort geschoten.

Lankmoedig was het N. I. Gouvernement genoeg geweest. Daarom werd een termijn van 14 dagen gesteld voor het voldoen aan die eischen.

Na het stellen van het ultimatum keerde de resident over land naar *Boelèlèng* terug, terwijl onze oorlogschepen voor de kust bleven dobberen in afwachting van de dingen, die komen zouden. Lang hebben ze niet behoeven te wachten; de lastige *dewa-agoeng* vond het geraden, den trotschen nek te buigen, gedachtig aan het lot van het rijk van *Lombok* waaraan de resident hem had herinnerd.

⁂

Praatjes omtrent zijn **gedwongen aftreden**, einde 1903, als hoofdredacteur der Locomotief weerlegt de heer **Mr. P. Brooshooft** in het nummer (van dat blad) van 29 September. „Ik herhaal daarom nogmaals", — aldus de heer Brooshooft, — dat hieromtrent nog *niets* is bepaald; dat aan *mij* staat, al of niet aan te blijven; dat, zoo mijn gezondheid even goed blijft als zij is, ik zeer zeker nog *niet* aftreed, en dat ik thans *Mr. C. Th. van Deventer*, Commissaris der Naamlooze Vennootschap *Locomotief* Koninginnegracht 's-Gravenhage, heb verzocht, zelf de *Sumatra-post* mêe te deelen, dat zij door haren zegsman onjuist is ingelicht."

⁂

Dat de **economische toestanden** te *Semarang* nog **verre van normaal** zijn, kan o. a. blijken uit het volgende bericht, voorkomende in *de Locomotief* van 30 September:

„25 bedelaars, mannen, vrouwen en kinderen, door de politie hier en daar op de passers opgepikt, zijn hedenmorgen in het kettingskwartier op Boegangan onder dak gebracht, alwaar zij gevoed en gekleed zullen worden. In deze inrichting zijn nu aanwezig 272 kérés (bedelaars). Over 't algemeen zagen ze er goed uit.

De officieren van het Leger des Heils houden hen bezig met het maken van matten van klapperbast en mandjes van bamboe die aan den Waterstaat worden geleverd;

Verscheidene van die ongelukkigen zijn behept met wonden, doch dank zij de goede zorgen van *Ds. Benjamins* en den dokter-djawa, die hen iederen dag komen bezoeken, zijn die wonden grootendeels aan het heelen. „Voor het overige, zooals voeding en kleeding, zorgen de onvermoeide officieren van het Heilsleger, waarvan 2 hunner in die inrichting zich metterwoon hebben gevestigd".

Uit *Tjilatjap* meldt men aan het *Bat. Nbl.* dat het in het district *Massarang* reeds een zeldzaamheid is, een *gogol* (1) zijn eigen sawah bewerkt; de meeste landbouwers zagen hun bezit langzamerhand overgaan in handen van geldschieters, die, dank zij de zware rente, op de voorgeschoten gelden geëischt, welke de kleine man onmogelijk van de opbrengst zijner velden kon aanzuiveren, de gronden tegen een betrekkelijk laag bedrag in hun bezit kregen. Nu bewerken de meeste *gogols* de gronden, welke hun vroeger toebehoorden, voor de geldschieters, die hun daarvoor een gedeelte van de opbrengst afstaan, en zonder moeite, zonder zorg van het overige leven.

Vele, vroeger welgestelde landbouwers van dat district trekken elk jaar naar andere plaatsen om als koeli op ondernemingen werk te zoeken, en blijft dit zoo doorgaan, dan zullen weldra verscheidene sawahs verlaten worden, veranderen in *tegalans* 2), welke weinig of niets opbrengen.

1) Heerendienstplichtige.
2) Drooge velden.

⁂

De **cholera** greep te **Semarang** weer zoo om zich heen, dat de plaats den 6den October opnieuw **besmet verklaard** moest worden.

Onder de Europeanen kwamen 6 gevallen voor, waarvan 5 met doodelijken afloop. — De namen der overledenen zijn:

Petrus Sax, oud 4 jaren.
Anna Jeannette Lugtman, oud 39 jaren.
Johannes Landman, oud 64 jaren.
Elisabeth Meute, oud 2½ jaar.
en Mejuffrouw *Frantz*, oud 22 jaren.

Reeds den 29sten September had de assistent-resident de drie ontsmettingsbrigades onder den wakkeren gepensioeneerden kapitein der Infanterie *Thijssen* en elk bestaande uit 6 man, weer in dienst gesteld.

Voor den goeden gang van zaken werd het cholera-hospitaal te *Kali-Baroe* telefonisch verbonden.

⁂

De officier van gezondheid *Dr. van Kerckhoff* hield met het europeesche kader van de Infanterie en Artillerie in de Wurtenburgsche kazerne te Semarang theorie over het tegengaan van de Cholera in de Kampementen.

Het onderricht omvatte o.m. de vraag:

I hoe te handelen wanneer zich in de kazernes een geval van cholera voordoet;

II hoe het ontsmettingswerk moet worden verricht; verder de wenschelijkheid om het binnenbrengen, in de kampementen, van onrijpe vruchten en voor de gezondheid schadelijke eetwaren en het drinken van ijswater of gewoon water door de minderen op de pasars te verbieden.

⁂

Ook te *Salatiga* zijn reeds gevallen van cholera met doodelijken afloop voorgekomen, zoowel onder het garnizoen als onder de inlanders in de kampongs.

⁂

Te *Soerabaia* overleden in de eerste week van October drie Europeanen aan de ziekte, n.l, een kind van den heer *Berretty*, de luitenant-kwartiermeester *Kits van Heiningen* en mejuffrouw *Bruynis*.

⁂

Te *Tandjoeng-Priok* trad zij plotseling in zóó hevige mate op, dat men, zelfs tegen verhoogd loon, moeilijk koeli's kon krijgen.

⁂

Te *Sido ardjo* (Soerabaia) deden zich eenige gevallen van **typhus** voor, waarom het plaatselijk bestuur den ingezetenen in overweging gaf, het drinkwater en de melk vóór het gebruik te koken.

⁂

Uit **Bodjonegoro** komen telkens en telkens berichten van moord, roof, aanrandingen, verwondingen en andere gruwelijke dingen. Vooral in het district *Padangan* dier afdeeling huist veel *rapaille*.

Ook in het aangrenzende **Blora** neemt de **onveiligheid** toe.

West-Indische Berichten.

De bovenwindsche eilanden. — Sint Eustatius, Saba en Sint Martin die z. g. boven den wind liggen en tot de meer noordelijke Caraïben behooren, verkeeren daardoor in andere klimatologische omstandigheden dan de drie reeds besproken eilanden die onder de Venezuelaansche kust gelegen zijn. Gebrek aan regen, waarover op deze geklaagd wordt, komt op de eerstgenoemden niet voor. Op Sint Eustatius valt jaarlijks gemiddeld bijna tweemaal zooveel regen als op Curaçao, n. l.: 1000—1200 m.M.; en waarschijnlijk in de bergen nog meer, wat af te leiden is uit de aanwezigheid van een tropisch bosch op den top van den vulkaan. Op Saba valt meer dan op St. Eustatius, — gemiddeld 1250 m.M., — welk cijfer voor Sint Martin stijgt tot 1200 à 1300 m.M.

Wat de vochtigheid betreft, acht de Hoogleeraar dus kulturen op deze eilanden zeer wel mogelijk.

Sint Eustatius. — Dit vulkanisch eiland dat Oranjestad tot hoofdplaats heeft, maakte van uit zee gezien een fraaien indruk op Professor Went, maar toen hij aan land stapte bleef daar niet veel van over.

Niets herinnerde hem meer aan den tijd van den grooten handelsbloei toen «the Golden Rock» het middelpunt was van den West-Indischen handel.

Nadat de bekende Engelsche admiraal Rodney in 1781 het eiland had geplunderd en leeggeroofd, is het hoe langer hoe meer in verval geraakt. Aan 't half weggespoeld strand werden nu ruïnes van pakhuizen aangetroffen en meer hooger op, verwaarloosde en verveloos uitziende woningen.

Ten Zuidoosten van het eiland ligt de groote vulkaan, terwijl 't Noordwesten ook bergachtig is, maar 't middengedeelte is vlak en de landbouw wordt bijna uitsluitend op dat lage gedeelte uitgeoefend. Ook hier weer het zoo vaak voorkomende verschijnsel: naast enkele zorgvuldig bewerkte, vele verwaarloosde gedeelten en van bemesting geen sprake

De blanken hebben bijna alle gronden in hun bezit, maar doen nagenoeg niets aan hun land en trekken er dus weinig inkomsten van. Waar een enkele onderneming door den eigenaar zelf beheerd en bewerkt wordt, ziet men dadelijk wat te bereiken is.

Het vee, dat ook hier veelal vrij kan rondloopen, heet na dat van Portorico 't beste van de Antillen. Er komen dan ook wel eens schepen om 't vee op te koopen; maar bijna nooit kunnen zij voldoende lading krijgen, omdat de eigenaars het vee niet kunnen opvangen en er bovendien te veel voor vragen.

Over de blanke bevolking, haar eigenaardigheden, konservatisme en weinige energie, laat de heer Went zich niet gunstig uit. Een en ander nevens de omstandigheid dat het grondbezit bijna geheel in haar handen is, maakt dat de verhouding met de negers nog al wat te wenschen laat.

Resumeerende, schrijft de Hoogleeraar, schijnt 't mij toe, dat bijna elke tropische kultuur op St. Eustatius mogelijk is, maar daartoe zullen de bewoners moeten willen werken en ten minste moet de grond ontnomen kunnen worden aan de tegenwoordige eigenaars, die hem onbewerkt laten liggen; dus ook hier zou een nieuwe onteigeningsverordening zeer wenschelijk zijn.

Verder bespreekt hij de noodzakelijkheid van landbouwkrediet, het verspreiden van landbouwkennis de mogelijkheid van afzetprodukten die nu nagenoeg niet bestaat. Een eisch, zegt hij tenslotte, tot verdere ontwikkeling van St. Eustatius (en natuurlijk ook de overige eilanden) is dus een stoomvaartverbinding ten deele met Curaçao, ten deele met de overige Antillen, die bezocht worden door de Europeesche en Amerikaansche mailbooten, dus b.v. met St. Thomas en St. Kits.

Saba. Dit eiland wordt door Professor Went beschreven als een vulkaan in zee staande met steil oprijzende rotswanden, en zeer weinig vlak land geschikt voor kultuur; deze zou dan ook alleen mogelijk zijn op terrassen die er voor aangelegd zouden moeten worden. Waar de helling te steil is, vindt men in 't geheel geen plantengroei en op andere plaatsen meestal kruiden en lage heestertjes met hier en daar een enkel boompje.

Toch treft men, dank zij den regeval, plekken aan, bedekt met echt tropisch oerwoud en enkele stukjes land in kultuur. Vroeger werd er zelfs tamelijk veel aardappelen en uien gekweekt, ook voor uitvoer; maar ofschoon er veel meer te kweeken zou zijn bij een zorgvuldigen aanleg van terreinen, zal Saba toch nooit een in hoofdzaak landbouwende kolonie worden. Bovendien is er nog een ander bezwaar, want terwijl de vrouwen er meestal niet in het veld werken, is een groot deel van de mannen lang afwezig, daar veel Sabaners zeevaarders zijn die alle zeeën bevaren. Ook heeft 't eiland een onveilige reede en een zeer moeilijk transport van, en naar die reede.

Saba maakte een beteren indruk op den Hoogleeraar dan Sint Eustatius. De huizen zagen er net en goed onderhouden uit en de bevolking die voor een groot deel blank is, scheen hem energieker toe.

INGEZONDEN.

„Iets over de suikerquestie".

Geachte Redactie,

Ik heb den laatsten tijd in de „Nieuwe Rotterdammer" trouw gevolgd, wat de voor en tegenstanders alzoo beweerd hebben in 't voor en nadeel van de „Surtaxe".

Als totaal in geenen deele geïnteresseerd in de suikerindustrie, is dat volgen van dat vraagstuk echter voor mij een studievak geworden; zoodat 't hieronder volgende alleen moet aangemerkt worden als een uiting van belangstelling van een outsider voor 't wel en wee— in de eerste plaats— van een groot deel der Javaansche bevolking.

In de door mij gevolgde artikelen, requesten en verslagen van lezingen heb ik van de tegenstanders van de „surtaxe" vele argumenten gelezen, die zeer zeker een zwaar gewicht in de schaal stellen, om die nieuwe voorgestelde belasting af te breken.

Het argument, dat volgens mijn bescheiden meening als „afdoener" kan worden beschouwd; dat door en bij ieder zeker gevoeld en bekend is, wordt m. i. te veel verwaarloosd. De vrees, dat de hoofdzaak in deze questie geheel op den achtergrond raakt, deed mij besluiten dit schrijven tot u te richten, in de hoop dat de Regeeringsmannen ook inzage van dit geschrijf zullen krijgen.

Tot nog toe reken ik de breed uitgemeten argumenten van vóór en tegenstanders van de nieuwe belastingheffing, die direct of indirect dij de suikerindustrie belangen hebben, onder de catagorie „égoistische bewijsgronden".

Volgens mijn bescheiden meening is 't een eerste plicht van eene Regeering om v. n. bij de invoering van belasting eerst te rade te gaan, wie getroffen en wie bevoordeeld zullen worden. Bevoordeeld een voorgestelde belasting slechts een onbeteekend deel van 't volk, terwijl daartegen 't geheele volk geschaad wordt, zoo moest zonder reserve onvoorwaardelijk zoo'n belasting worden afgestemd.

Het heffen van zware invoerrechten van de suiker van de eigen Nederlandsche koloniën, zal, behalve bij belanghebbenden van de bietsuiker, zeer zeker bij niemand goedkeuring verdienen.

Toen vroeger suiker nog door de meeste menschen als luxeartikel, een genotmiddel, werd beschouwd, kon een matige belasting op dat artikel nog geduld worden maar nu, waar de wetenschap uitgemaakt heeft dat suiker door zijn rijke en goede voedingstoffen voor 't leven van den mensch zoo nuttig en noodig is; zoo zal ieder 't wel met mij eens zijn, dat een plicht van eene verstandige Regeering is, om te zorgen, dat thans de suiker zoo goedkoop mogelijk in ieders bereik worde gebracht.

Ter voorkoming van te veel van uw goedheid te vergen, zal ik door enkele cijfers *mijn* argumenten tegen een suikerinvoerbelasting en een „surtaxe" duidelijk maken. Zooals de toestand thans is lijdt de geheele Nederlandsche natie enorm veel schade — zoowel financieele als lichamelijke — terwijl de *Gemeenschap* daar niets van profiteert.

Alleen de personen bij de beetwortelsuikerindustrie betrokken, worden ten koste van de geheele bevolking „in de suiker" gezet.

Ik heb voor mij een prijscourant van 1 Oct. 1902 van de Coöperatieve Winkelvereeniging „Eigen Hulp". En detail staan daar de volgende soorten geprijst.

Java Rietsuiker	half K.G.	f 0,27^5	
Melisbr. superior	„ „	0,24	Beetwortel suikersoorten
Paarl Melis	„ „	0,24^5	
Gemalen melis	„ „	0,23	
Basterd no. 1	„ „	0,23	
„ „ 2	„ „	0,2[illegible]	
„ „ 3	„ „	0,21	

Dat Javasuiker per half K. G. *voor* f 0,27^5 verkocht wordt, heeft tot oorzaak, dat de hier ingevoerde Javasuiker met **f 0,27** per kilo aan invoerrechten wordt belast, dus per half K. G. met f 0,13^5.

Zonder die invoerrechten zou de Hollandsche verbruiker dus voor ± f 0.14 een half K.G. rietsuiker van meerdere suikergehalte, dan de gewone beetwortelsuiker kunnen krijgen.

Zonder die invoerrechten en wanneer de rietsuiker zich hier weer populair heeft gemaakt zou de prijs van f 0.14 per ℔ waarschijnlijk nog wel goedkooper kunnen worden.

Ik las ergens, dat men 't verbruik van suiker per inwoner in Engeland schat op 90 ℔. Ik vond 't verbazend hoog, in elk geval moet door beginsel van de „Free Trade" 't verbruik van suiker per inwoner in Engeland enorm hoog zijn in vergelijk van dat der inwoners van 't vaste land

Laat ons gemiddeld per inwoner van Holland een verbruik rekenen van 10 ℔ per jaar (1).

10 ℔. Basterd suiker n°. 3	f 2.10.
10 ℔. goede Java suiker (onbelast)	„ 1.40.
nadeelig verschil	f 0.70

Omgeslagen over een bevolking van 5.000.000 zielen geeft dat eene meerdere directe uitgave voor 't volk der Nederlanden van f 3,500.000 zonder nog gesproken van 't verlies dat 't lijdt, aan mindere suikergehalte en voedingswaarde van de bietsuiker.

Over de „ziekelijkheid" van 't feit, dat één Vaderlandsche Industrie op kosten van 't algemeen wordt in 't leven gehouden, terwijl die van de eigen koloniën ten nadeele van 't Ned. volk van de markt wordt geweerd, zal ik maar niet in herhalingen (door anderen gezegd) treden. Ik hoop alleen maar, dat bij 't nemen van eene beslissing door de machthebbers wel degelijk het Algemeen belang als uitgangspunt worde genomen.

Dus doende zal ieder Nederlander meer direct voordeel hebben aan 't bezit van Koloniën en naar ik innig hoop zal daardoor ook de welvaart van eenige millioenen Javanen worden bevorderd.

U beleefd dankend voor de verleende ruimte.

Hoogachtend Uw Dw. Dr.
„Wong-Tanie",

1). Zeer laag berekend volgens deskundigen kan men wel 't dubbele rekenen.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

Tijdschr. voor het Binnenl. Bestuur. Dl. 23 (1902), afl. 4.

L. J. Schippers: Coöperatie in de dessa. — J. E. Jasper: Het een en ander over inlandsche goud- en zilversmeedkunst. — Adjunct-Djaksa: Ongeoorloofde beperking van een grondwettig recht en de samenstelling der landraden. — Varia.

Indisch Militair Tijdschrift. 33e jaargang (1902) No. 10.

W. E. A. Burton: Het reglement op de exercitiën der infanterie. N. I. 1901, getoetst, aan de eischen des oorlogs (vervolg). — V. E. H.: Artillerie tegen den inlandschen vijand (vervolg en slot). — P. H. Hekkema: Een en ander over Australische poneys. — B.: Nog eenige artilleristische opmerkingen. — F. G. de Veer: Eene kleine wijziging aan het geweer M. 95 (met plaat). — J. K.: De beweeglijkheid der Veldartillerie. — Adam: Geen vivresafrekening meer bij voeding volgens tarief No. 15. — Boekbeschouwing. — Voor de praktijk. — Varia. Enz.

Berichten van de Utrechtsche Zendings-Vereeniging, 1902 No. 11.

Halmahéra. Tobelo. Overzicht van den toestand. — Boere. Tifoe. Ziekten. Aanplantingen. Enz.

Orgaan der Nederl. Zendingsvereeniging. Nov. 1902

De nieuwe Thesaurier. — A. de Haan: Gaan we vooruit? — H. C. G. Ruttink: Een reisje naar Kampoeng-Sawah. — B. M. Alkema: Nieuwe zegeningen te Bandoeng. — Meededeelingen.

Maandberichten van het Nederl. Zendelgen. Nov. 1902.

Onze Financiën. — S. S. de Vries: Jaarverslag beteffende de Zending Sĕgaran (Oost-Java), over 1901. — F. de Munnik: Verslag van de Zending in Kĕdiri over 1901 (vervolg). — Onze Kweekschool te Môdjô-Warnô. — De Meisjesschool te Tomohon, in de Minahassa.

Berichten uit Ned.-Oost-Indië van den Sint-Claverbond, 1902 No. 4.

J. Mertens: Merauké. — C. Jonckbloet: De vereering van den H. Ignatius in Indië. — B. Schweitz: Hoe een Missionaris op Java reist. — M. Timmers: Iets over de slavernij. — A. Asselbergs: Geschiedkundige bijzonderheden over den Solo- en Timor-archipel, R. K. Missie te Larantoeke 1613—1620 (vervolg en slot). — Verschillende mededeelingen.

De Indische Mercuur. 25e Jaarg. (1902). No. 45.

Soekaboemische Landbouwvereeniging. — Nederlandsche Kamer van Koophandel te New-York. — De Gouvernements Banka-tinveilingen II. — Resultaten van 45 Britsch-Indische Thee-Maatschappijen. oogst 1901. — Proefstation voor Cacao. — Banka-Tin. — Verslag van het Mijnwezen over het 1e kwartaal 1902 (vervolg). — Uit Consulaire verslagen. — Verslagen. — Dividenden, — Spoor- en Tramwegontvangsten. — Inschrijvingen. — Nieuwe Maatschappijen. — Mijnbouwkundig onderzoek. — Kleine mededeelingen.

Verzending O.-I. Mail.

VOOR DEN HAAG.

Amsterdam, Nederl.,	21 Nov.	5 Dec.	11.30 's av.
Rotterdam, Lloyd,	14 Nov.	28 Nov.	11.30 's av.
Genua, Nederland,	18 Nov.	2 Dec.	9.15 's av.
Marseille, Lloyd,	25 „	9 „	7.45 v.m.
Marseille, Fr. dienst,	15 „	29 Nov.	7.45 vm.
Brindisi, Eng. dienst,	21 „	5 Dec.	1.— mid.
Napels, Duits. dienst,	24 „	8 „	9.45 's av.

Via Marseille: Suppletoire verzending van brieven, briefkaarten en aangeteekende stukken den dag volgende op den aangegeven maildag te 7.45 vm.

Via Napels: Suppletoire verzending den dag, volgende op den aangegeven maildag te 12, doch de aansluiting op het vertrek der booten is daarvan niet verzekerd.

MAIL SURINAME.

St. Nazaire. Fr.,	8 Dec.	8 Jan.	7.45 vm.
Amsterdam, Nederl.,	14 Nov.	30 Nov.	11.20 's av.
Southampton, Eng.,	11 „	25 „	11,30 's av.

MAIL CURAÇAO.

Via Genua den 2n van elke maand, alleen op verzoek.
Elken Dinsdag en Vrijdag 7.20 's av. via Southampton en Queenstown en New-York.

Vereeniging OOST en WEST
Afdeeling 's-Gravenhage.
Aan het **Bureau Heerengracht 4,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur, inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie, den heer G. C. A. DE WITT, *de Perponcherstraat n°. 93.*

Twee gep. Onderofficieren O.-I. Leger voor incasseering, oppasser en huisbewaarder.

Een modiste die werk in Oost-Indië zoekt.

Een Dame die lessen geeft in Noorsch, Zweedsch, Duitsch en Italiaansch.

Drie jonge Dames voor Juffrouw van Gezelschap. Eene ook voor lectrice.

Een bekwame linnennaaister.

Gewezen Sergeant in W.-I. voor portier, looper of huisbewaarder; kan ook copieerwerk verrichten.

Twee jonge Dames die als Gouvernante of Bonne naar Indië willen.

Een gegageerd Onderofficier der Genietroepen zoekt een betrekking voor loopend beheer; schrijfwerk of eene eenvoudige administratie; ook kantoorwerk in die richting.

Eene dame voor 't les geven aan spraakgebrekkigen.

Een Dame les geven in teekenen en portretschilderen.

Een geroutineerd boekhouder 5 jaren als zoodanig in een hotel te Parijs werkzaam. Is tevens correspondent in de moderne talen. Uitmuntende referentiën.

Eene Dame voor pianoles.

Een heer, gewezen fabricatiechef suikerfabriek, met diploma machinistenschool, voor admin. betrekking.

Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.

Een Heer voor Corrector aan eene drukkerij.

Drie Dames voor waarnemen van een huishouden en naar Indiën gaan.

Drie Dames om bejaarde dame gezelschap te houden.

Een Dame zoekt plaatsing als Stenograaf, ook voor les geven.

Een jonge Dame zoekt een t'huis zonder salaris bij eene dame om deze in de avonduren gezelschap te houden; kan in 4 talen voorlezen en maakt muziek.

Drie Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de ééne Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.

Eene Juffrouw voor Depôthoudster.

Een bekwaam machinist machine bankwerker voor plaatsing in Oost- of West-Indië.

Een gew. O.-I. ambt. voor adm. betrekking.

Eene Dame v/h maken van fijne handwerken.

Een Dame voor administratieve betrekking.

Drie jonge Meisjes en een jonge Weduwe om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.

Een gep. off, reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.

Een geg. Couv. 3 kl. art. O.-I., met uitstekende aanbevelingen, voor admin. betrekking, toezicht houden in fabriek, concierge, enz.

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani.